Desničini susreti 2010.

IDEOLOGIJA VLASTI I IDEOLOGIČNOST TEKSTA

Sveučilište u Zadru, petak i subota, 17. i 18. rujna,
Kula Stojana Jankovića u Islamu Grčkom, nedjelja, 19. rujna 2010.

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 1 30.8.2010. 14:08:58

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Centar za komparativnohistorijske i interkulturne studije
„Desničini susreti“

Odsjek za kroatistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Hrvatsko društvo pisaca, Zagreb

Srpsko kulturno društvo “Prosvjeta”, Zagreb

&

Sveučilište u Zadru

Centar za mirovne studije, Zagreb

Društvo za obnovu i revitalizaciju Kule Stojana Jankovića

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 2 30.8.2010. 14:08:58

«Desničini susreti 2010.»:
Ideologija vlasti i ideologičnost teksta

PROGRAM RADA / SAŽECI IZLAGANJA

FF press
Zagreb 2010.

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 3 30.8.2010. 14:08:58

Vladan Desnica (Zadar, 17. rujna 1905. – Zagreb, 4. ožujka 1967.)

„INTENCIONALNOST U UMJETNOSTI. Svaka intencionalnost, u bilo kojem obliku i primjeni, je [tuđa i neugodna] prirodi umjetnosti. Tajna vrata [vratašca] se u umjetnostima otvaraju na laki dodir tajnog dugmeta a ne forsiranjem [upotrebom] snage: zakoči [ukoči] mišiće i daje tvorevini tvrd i ukočen izraz [izgled]. Kad se umjetnik muči da kakav lik naslika vjerno, da mu uhvati [fiksira] karakteristične crte i da ih još jače [snažnije] istakne, kad hoće da silom uhvati [ulovi] sličnost, kad briše pa opet povlači potez, kad radi stenjući i s graškama [znoja] na čelu; mi kao da na rezultatu [djelu] čujemo to stenjanje i vidimo te graške. [Kao da (nam) djelo samo odaje to stenjanje i te graške]. Taj silom postignuti rezultat teško da se da na djelu sakriti i maskirati [zatajiti].

Ista je stvar s osnovnom idejom: ako najprije zamislimo golu ideju, kao kostur, pa tek kasnije tražimo meso kojim ćemo je ogrnuti, ako npr. zamislimo: zanimljivo bi bilo prikazati kako takav i takav čovjek došavši u takve i takve prilike doživi to i to [s takvim i takvim čovjekom kad dođe u takve i takve prilike biva to i to], pa tek onda tražimo fabulu, temu, meso – takvo će djelo neminovno ispasti slabo, loše, forsirano, namješteno, mrtvo, hladno, u najboljem slučaju rutinizirano i zanatski korektno (docet Zola). Treba da se *zajedno* rodi ideja i fabula, tačnije, treba da u nekom sadržaju iz života (koji smo, možda, imali prilike da vidimo i opažamo stotine puta a da nikad nije privukao našu pažnju niti nam se po čemu učinio vrijedan obrade) u datom času *sagledamo* ideju: tek tada ima uslova da od tog rada nešto bude.

Hotimično biranje teme, sižea, sredine, historijskog i društvenog milijea itd. – najbolja su garancija neuspjeha [gotovo su jamstva za neuspjeh].“

(Vladan Desnica, *Hotimično iskustvo – diskurzivna prozna Vladana Desnice* [priredio i redigirao Dušan Marinković], v/b/z – SKD „Prosvjeta“, Zagreb 2005., str. 196)

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 5 30.8.2010. 14:08:58

PRIPREMNI ODBOR

prof. dr. sc. Zoran Kravar
Odsjek za komparativnu književnost i teatrologiju Filozofskog fakulteta
Sveučilišta u Zagrebu

prof. dr. sc. Krešimir Nemec
Odsjek za kroatistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

prof. dr. sc. Drago Roksandić
Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Velimir Visković
Hrvatsko društvo pisaca, predsjednik

Čedomir Višnjić
Srpsko kulturno društvo „Prosvjeta“, predsjednik

Supredsjedatelji Pripremnog odbora:

prof. dr. sc. Zoran Kravar
prof. dr. sc. Drago Roksandić

Tajnica Pripremnog odbora:

mr. sc. Magdalena Najbar-Agičić

Voditelj „Desničinih susreta“
– programa društveno-humanističkih i kulturoloških istraživanja
Centra za komparativnohistorijske i interkulturne studije
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

prof. dr. sc. Drago Roksandić

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 6 30.8.2010. 14:08:58

«Desničini susreti 2010.» sastoje se od dva radna dijela – u Zadru, 17. i 18. rujna te u Islamu Grčkom, 19. rujna 2010. Tema ovogodišnjih zadarskih rasprava ***Ideologija vlasti i ideologičnost teksta*** slijedi temeljnu programsku orijentaciju «Desničinih susreta» s težištem na kritičkoj refleksiji fenomena kulture i kulturalnosti s komparatističkog stajališta. Cilj ostaje isti, t.j., istraživanjima i stručnim raspravama propitati proturječne i često konfliktne fenomene i procese u hrvatskom i širem južnoslavenskom transkulturacijskom prostoru u modernom i postmodernom razdoblju (18. -21. stoljeće).

U doba kad je živio i pisao Vladan Desnica nastalo je u nas i u svijetu mnoštvo pripovijesti i romana intelektualističke naravi, u kojima pripovjedač i/ili likovi formuliraju teoretske, svjetonazorske i filozofične iskaze, a silnice djelatne u zapletu i raspletu premještaju se iz polja erosa i moći (fizičke, materijalne, političke) u kognitivnu i intelektualnu sferu. Shvaćanja prirodnoga i povijesnoga svijeta, društva i čovjeka koja se mogu iščitati iz takve proze obično se dodiruju s nekim od suvremenih filozofija i teorija (na primjer, s filozofijom života, marksizmom, psihoanalizom, fenomenologijom, egzistencijalizmom), a u nekakvu su odnosu – afirmativnu ili polemičnu – i prema ideologiji vladajuće elite, što i njih same čini implicitno ideologičnima. Njihova je ideologičnost osobito zanimljiva ako su formulirani u ambijentima gdje je u političkom životu dominiralo ideološko jednoumlje. Jednoumna, autoritarna vlast ostavlja piscu neslobodu iskrene suradnje ili slobodu opasnoga nonkonformizma, ali i mogućnost da kao javna osoba podupire režim ili se o njemu ne izjašnjava, a kao stvaralac inkodira u jezik književnosti ideologeme manje ili više strane ili prikriveno suprotstavljene režimskoj ideologiji.

U desetljećima kad je Desnica djelovao kao pisac nije u Hrvatskoj ni drugdje u Jugoslaviji manjkalo jednoumlja, ali je bilo i intelektualističke proze, koju su, osim niza njegovih novela i njegova romana *Proljeća Ivana Galeba*, obogatila i djela mnogih poznatih pisaca u svim južnoslavenskim sredinama. Naš skup želio bi ispitati u kojoj su mjeri svjetonazorski iskazi tadašnje naše pripovjedne književnosti, a prije svega Desničinih djela, bili pluralističniji od političkoga i medijskoga diskursa, kakva je bila njihova funkcija u danoj književnoj strukturi te koja su krupna pitanja – etička, estetička, društvena, politička, religijska, povijesnofilozofska – stvarala potrebu za ispravljanjem, nadmašivanjem ili negacijom vladajuće ideologije.

«Desničini susreti 2010.», kao i prethodni skupovi, imaju naglašeno istraživačku orijentaciju. Matična adresa „Desničinih susreta“ je Centar za komparativnohistorijske i interkulturne studije Filozofskog fakulteta u Zagrebu, a u realizaciji partnerski sudjeluju ustanove navedene u ovoj knjižici.

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 7 30.8.2010. 14:08:58

Tema ***Ideologija vlasti i ideologičnost teksta*** također otvara nove mogućnosti pristupa Vladanu Desnici, njegovim iskustvima intelektualca, u rasponu od visokoga državnog činovnika do profesionalnog književnika, jednoga od najsmionijih u svome stvaralaštvu u to doba u nas.

Zadarski dio skupa realizira se u suradnji sa Sveučilištem u Zadru, a islamskogrčki u Kuli Stojana Jankovića. Pripremni odbor se najljepše zahvaljuje rektoru Sveučilišta u Zadru prof. dr. sc. Anti Uglešiću na gostoprimstvu, a njegovim suradnicima, posebno prorektoru prof. dr. sc. Vladimiru Skračiću, na pomoći u organizaciji održavanja skupa u Zadru. Najljepše se zahvaljujemo vlasnicima Kule Stojana Jankovića, inače, djeci pisca Vladana Desnice – gđi Olgi Škarić, dr. sc. Jeleni Ivićević Desnica, dr. sc. Nataši Desnica Žerjavić i dr. sc. Urošu Desnici – na gostoprimstvu u Kuli i svestranoj suradnji na revitalizaciji Kule, u čemu „Desničini susreti" imaju svoj istaknuti udio.

U Islamu Grčkom, u Kuli Stojana Jankovića, baštini obitelji Desnica, gdje je i Vladan Desnica stvorio velik dio svog opusa, pored dužnog iskazivanja pijeteta nad piščevim grobom u crkvici sv. Đurđa, prezentirat će se projekt Međunarodnoga sveučilišnog centra u Kuli Stojana Jankovića Sveučilišta u Zagrebu i Sveučilišta u Zadru te promovirati prva tri sveska Biblioteke „Desničini susreti".

U nastavku programa 19. rujna 2010. godine, posjetit će se franjevački samostan u Karinu i srpskopravoslavni manastir Krupa u Bukovici te obići dijelovi Ravnih kotara i Bukovice u razgovoru s gosp. Miljenkom Domijanom, glavnim konzervatorom Ministarstva kulture Republike Hrvatske.

U programu „Desničinih susreta 2010." u nedjelju, 19. rujna 2010., koji se organizira, u suradnji s udrugom *Documenta*. Centar za suočavanje s prošlošću iz Zagreba, sudjelovat će poslijediplomski doktorski studenti upisani u kolegij „Oralna kultura i kultura sjećanja". Ovaj kolegij u 2009/2010. akademskoj godini zajednički realiziraju Vijeće Poslijediplomskoga doktorskog studija Odsjeka za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu „Moderna i suvremena hrvatska povijest u europskom i svjetskom kontekstu", *Documenta*, Centar za ženske studije iz Zagreba i Centar za mirovne studije iz Zagreba. Zahvaljujemo gđi Vesni Teršelić na podršci i pomoći u organizaciji ovog dijela programa „Desničinih susreta 2010.".

Podnositelji priopćenja iz Zagreba i oni koji će prethodno doći u Zagreb krenut će u Zadar u petak, 17. rujna 2010., točno u 8.00 ispred zgrade Hrvatskoga narodnog kazališta u Zagrebu.

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 8 30.8.2010. 14:08:58

«Desničini susreti 2010.»: *Ideologija vlasti i ideologičnost teksta*

P r o g r a m r a d a

Petak, 17. rujna 2010., s početkom u 12.00 sati

Otvaranje „Desničinih susreta 2010.“, 10.00-10.30

(Sveučilište u Zadru, Obala kralja Petra Krešimira IV., br. 2: Svečana dvorana)

I. sjednica od 12.30 do 14.30

(Sveučilište u Zadru, Obala kralja Petra Krešimira IV., br. 2: Svečana dvorana)
Predsjedavaju: prof. dr. sc. Dušan Marinković i prof. dr. sc. Krištof Jacek Kozak

Zoran Kravar, prof. dr. sc. (Zagreb), Zimsko ljetovanje, *roman i odjeci*

Drago Roksandić, prof. dr. sc. (Zagreb), *Civilna kultura Vladana Desnice poslije 1945. godine*

Dževad Karahasan (Graz), *Skeptični pripovjedač: okvir kao sredstvo ideologizacije i deideologizacije književnog djela*

Tihomir Brajović, prof. dr. sc. (Beograd), *Ironija i kolektivna memorija: Desnica, Krleža, Andrić*

S t a n k a z a r u č a k, 14.30-16.30

II. sjednica od 16.30 do 19.00

(Sveučilište u Zadru, Obala kralja Petra Krešimira IV., br. 2: Dvorana 143)
Predsjedavaju: prof. dr. sc. Davor Dukić i Mihajlo Pantić

Miljenko Domijan (Zagreb), *Baštinski identitet Zadra i još jedno čitanje Krležinog* Zlata i srebra Zadra *i Desničinog* O jednom gradu i jednoj zemlji

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 9 30.8.2010. 14:08:58

Gojko Tešić, prof. dr. sc. (Novi Sad i Beograd), *Ideološki diskurs realizam/modernizam u srpskoj i hrvatskoj književnosti 1950-ih godina (posleratni modenristi i vlast)*

Krištof Jacek Kozak, prof. dr. sc. (Koper i Ljubljana), *Apsurdna tragika političke ideologije u slovenskoj dramatici*

Renata Jambrešić Kirin, dr. sc. (Zagreb), „A odma' te noćas može mrak odnijeti": *Književno stvaralaštvo kao svjedočenje između ideologizacije i estetitazije nasilja*

Helena Peričić, prof. dr. sc. (Zadar), *Jezik ideologije i ideologija jezika u Desničinoj drami* Ljestve Jakovljeve

Subota, 18. rujna 2009. s početkom u 9.30 sati

III. sjednica od 9.30 do 11.30
(Sveučilište u Zadru, Obala kralja Petra Krešimira IV., br. 2: Dvorana 143)
Predsjedavaju: prof. dr. sc. Gojko Tešić i Lana Molvarec

Davor Dukić, prof. dr. sc. i Goranka Šutalo (Zagreb), Todesenthebung aus dem Strebezimmer: *Koncepti ideologije i vlasti u recepciji Desničinih* Proljeća Ivana Galeba

Mihajlo Pantić (Beograd), *Desničina priča o priči*

Rašid Durić, prof. dr. sc. (Bochum), *Intelektualistička proza Vladana Desnice između mimezisa i islamskog estetičkog iskustva*

Luca Vaglio, dr. sc. (Rim), *Vidovi policentrizma i problematičnosti u romanu* Zimsko ljetovanje *Vladana Desnice*

Stanka za kavu, 11.30-12.00

IV. sjednica od 12.00 do 14.30
(Sveučilište u Zadru, Obala kralja Petra Krešimira IV., br. 2: Dvorana 143)
Predsjedavaju: Dževad Karahasan i prof. dr. sc. Helena Peričić

Lana Molvarec (Zagreb), *Ideologija i epistemologija u Desničinim novelama*

Igor Radeka, prof. dr. sc. (Zadar), *Pedagogija i ideologija u Hrvatskoj: studij jednog slučaja*

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 10 30.8.2010. 14:08:58

Maša Kolanović (Zagreb), *Jedan roman i omladina na putu bratstva: poetika otpora* Čangija *Alojza Majetića*

Dušan Marinković, prof. dr. sc. (Zagreb), *Intervjui Vladana Desnice*

Završna rasprava
Predsjedavaju: prof. dr. sc. Zoran Kravar i prof. dr. sc. Drago Roksandić

Stanka za ručak, 14.30-16.30

Slobodno poslijepodne/obilazak Zadra

Nedjelja, 19. rujna 2010. s početkom u 10.00 sati

Kula Stojana Jankovića u Islamu Grčkom
10.00.-10.30:
Dr. sc. Uroš Desnica – dobrodošlica u ime vlasnika Kule i
prof. dr. sc. Drago Roksandić – riječ zahvale u ime sudionica/sudionika „Desničinih susreta 2010."

Coctail

10.30-10.45
Odavanje pošte Vladanu Desnici nad njegovim grobom u obiteljskoj crkvi sv. Đorđa (prof. dr. sc. Zoran Kravar i prof. dr. sc. Mihajlo Pantić)

10.45-11.45:
Kula Stojana Jankovića u Islamu Grčkom

Prezentacija tri knjižna izdanja Biblioteke „Desničini susreti" Centra za komparativnohistorijske i interkulturne studije Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu:

Ivan Basić, *Od* domus episcopi *do Kule Jankovića. Prostorni razvoj Kule Stojana Jankovića u Islamu Grčkom*, FF press, Zagreb 2010.

Milana Černelić, Marijeta Rajković Iveta (uredile), *Zapisi iz gornjih Ravnih kotara. Etnološki, povijesni i muzeološki prilozi o Islamu Latinskom, Islamu Grčkom, Kašiću i Podgradini*, FF press, Zagreb 2010.

Drago Roksandić, Ivana Cvijović (uredili), *Zbornik radova "Desničini susreti 2005. – 2008."*, Plejade, Zagreb 2010.

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 11 30.8.2010. 14:08:58

Predstavljači izdanja (abecednim redoslijedom):
Ivan Basić, Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu

Boris Bui, urednik, FF press, Filozofski fakultet u Zagrebu

Ivana Cvijović Javorina, suurednica *Zbornika "Desničini susreti 2005. – 2008.*, studentica poslijediplomskog doktorskog studija, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu

Milana Černelić, prof. dr. sc., Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu

Jadranka Grbić Jakopović, prof. dr. sc., Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu

Marijeta Rajković Iveta, dr. sc., Odsjek za etnologiju i kulturnu antropologiju Filozofskog fakulteta u Zagrebu

Ilija Ranić, glavni urednik, Plejade d.o.o., Zagreb

Drago Roksandić, prof. dr. sc., Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu

Velimir Visković, predsjednik, Hrvatsko društvo pisaca, Zagreb

11.45-12.45:
Upoznavanje s Kulom i njezinim neposrednim okolišom te posebno s dijelom prostora dogovorenog za projekt Međunarodnoga sveučilišnog centra Sveučilišta u Zagrebu i Sveučilišta u Zadru

12.45-13.30
Pozdravi i poruke „Desničinim susretima 2010."

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 12 30.8.2010. 14:08:58

Nakon završenog programa u Islamu Grčkom sudionici će ići posjetiti:

Karin te posebno
franjevački samostan u **Karinu**,
Obrovac (posebno, kuća obitelji Desnica, pretpostavljeni ambijent izvorni *Proljeća Ivana Galeba*),
Zaton Obrovački (ručak u restoranu "Anita"),
Kaštel Žegarski i na kraju posjet srpskopravoslavnom manastiru **Krupa** u Bukovici, nedaleko Obrovca na putu za Zagreb.

Stručne obavijesti i rasprava o mogućnostima revitalizacije regionalne baštine: gosp. **Miljenko Domijan**, glavni konzervator u Ministarstvu kulture Republike Hrvatske

Povratak u Zagreb je realno očekivati između 19 i 20 sati.

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 13 30.8.2010. 14:08:58

„(…) Na tom 'steriliziranom prostoru', dakle, odigravao se život zadarskog građanina od rođenja do smrti. Po toj urbanosti, Zadar ne samo da je predstavljao nesumnjivo najgradskiji i najgrađanskiji ambijent kod nas, nego je pripadao valjda među najgrađanskije ambijente evropskog Zapada.

U neposrednoj blizini tog i takvog Zadra, na nekoliko kilometra od njega, gotovo pred samim njegovim gradskim vratima, počinjala je jedna sasvim drukčija stvarnost. Počinjala je sušta njegova suprotnost – selo, sa svojim strašnim životom koji se odvijao u nevjerovatnim, katkad upravo neljudskim uslovima i oblicima, u vjekovnoj zaostalosti i bijedi. A između tog grada i tih sela – jaz, nepremostiv jaz, ili kineski zid, neoboriv i neprelazan. – Tako je trajalo stoljećima.

(…) Smatrao sam da taj novopripojeni kraj naše zemlje, i njegova prošlost, njegova dojučerašnjica (a u mnogomu je to i njegova današnjica, jer stoljetne rane ne zacjeljuju jednim mahom, niti se duboke bolesti organizma liječe pukim nepriznavanjem) imaju svoje mjesto u općoj slici naših problema i pravo na svoj dio pažnje u mislima naših ljudi. Smatrao sam da mračnu i strašnu stvarnost ne treba ni prikrivati ni uljepšavati (kao što je i previše dugo od naše građanske i pseudoseljačke literature demagoški uljepšavana), najmanje danas, kad ona treba da se iz osnova promijeni i preporodi. (…)"

Vladan Desnica, „O jednom gradu i o jednoj knjizi", *Zadarska revija*, br. 1,

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 14 30.8.2010. 14:08:58

«Desničini susreti 2010.»:
Ideologija vlasti i ideologičnost teksta

SAŽECI PRIOPĆENJA

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 15 30.8.2010. 14:08:58

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 16 30.8.2010. 14:08:58

Tihomir Brajović
Filološki fakultet Univerziteta u Beogradu)

Ironija i kolektivna memorija: Desnica, Krleža, Andrić

Polazeći od reprezentativnih ostvarenja Vladana Desnice (*Zimsko ljetovanje*, *Proljeća Ivana Galeba*), Miroslava Krleže (*Aretej*) i Ive Andrića (*Prokleta avlija*) iz pedesetih godina prošlog stoleća, autor ovog saopštenja bavi se problemima beletrističkog transponovanja povesno aktuelnih načina poimanja i (pre)vrednovanja prošlosti. U središte pažnje stavljeno je pri tome tumačenje politički invazivnih, pa i totalitarnih oblika svesti kao onih krajnjih mehanizama koji počinju u fizičkoj i mentalnoj prinudi nad pojedincem, a završavaju u manipulaciji memorijom i znanjem celih zajednica. Stoga književno dočaravanje simboličkih gestova kojima se indukuje represija kolektivnog pamćenja nad individualnom svešću i egzistencijom ovde vodi razumevanju samih strategija (pre)oblikovanja, odnosno „izmišljanja" ideološke, političke i kulturne (h)istorije. I dok hronološko premeštanje u prethodne, katkad udaljene epohe i socio-kulturne formacije upućuje na simptomatičnu potrebu za intelektualnom mimikrijom, preovladavanje ironijske vizure kod sva tri pomenuta pisca, s druge strane, ukazuje na potencijalnu distancu prema oficijelnim diskursima društvene moći, odnosno na moguću kritiku skrivenih kontroverzi jugoslovenskog ideološko-pragmatskog ustrojstva u prvoj deceniji posle Drugog svetskog rata (kolektivno-egalitarni etos naspram neproklamovanog, ali narastajućeg kulta ličnosti).

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 17 30.8.2010. 14:08:58

Miljenko Domijan
Ministarstvo kulture Republike Hrvatske, Zagreb

Baštinski identitet Zadra: još jedno čitanje Krležinog *Zlata i srebra Zadra* i Desničinog *O jednom gradu i jednoj knjizi*

U višestoljetnom nizu kreativnih očitovanja o baštinskom identitetu Zadra esejima Miroslava Krleže *Zlato i srebro Zadra* (1951.) i Vladana Desnice *O jednom gradu i jednoj knjizi* (1954.) pripadaju posebna mjesta. Miroslav Krleža bio je jedan od onih koji su 1951. godine, u samostanu sv. Marije, realizirali izložbu *Zlato i srebro Zadra*. Tim povodom napisao je jedan od svojih kasnije najčešće citiranih eseja. Izložba *Zlato i srebro Zadra*, danas u jezgri Stalne izložbe crkvene umjetnosti u istom samostanu, jedna je od ključnih zadarskih i hrvatskih europskih legitimacija, a Krležin esej, neovisno o svemu novome što se poslije njega zbilo i napisalo, jedan je od ključeva za pristup toj baštini. Esej *O jednom gradu i jednoj knjizi* Vladana Desnice, rođenjem Zadranina, nastao je kao promptna piščeva reakcija na agitpropovske kritike *Zimskog ljetovanja* 1950. godine i svjedočanstvo je o piščevu nastojanju da polemički obrazloži svoj stav o zadarskome kulturnom identitetu i obrani svoje pravo na književnu istinu o Gradu i njegovoj "morlačkoj" ravnokotarskoj okolici. Unatoč piščevim pokušajima, nije ga bilo moguće objelodaniti prije 1954. godine. Objavila ga je *Zadarska revija*.

Nakon više desetljeća života sa zadarskom baštinom i radnih nastojanja da je kao konzervator shvatim, objasnim i doprinesem njezinoj revitalizaciji, u ovom ću priopćenju nastojati sažeti svoja poimanja zadarske baštine, referirajući na eseje Miroslava Krleže i Vladana Desnice.

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 18 30.8.2010. 14:08:59

Davor Dukić i Goranka Šutalo
Odsjek za kroatistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Todesenthebung aus dem Sterbezimmer: koncepti ideologije i vlasti u recepciji Desničinih *Proljeća Ivana Galeba*

Istraživanje će se usmjeriti na tri problemska sklopa:
1) Rana kritička recepcija *Proljeća Ivana Galeba* (1957–1958). Vrijednosni/kritički iskazi o idejnom sloju romana. Odnos rane kritike i onodobnog ideološkog diskurza vlasti.
2) Ključne točke u procesu akademske književnopovijesne kanonizacije Desničina romana od 1960-ih do danas (G. Peleš, V. Pavletić, K. Nemec, C. Milanja, V. Biti). (Ne)uravnoteženost formalnih i idejno-tematskih naglasaka u književnopovijesnim i teorijskim analizama. Važnost predodžbi o povijesnom vremenu nastanka romana u idejnoj interpretaciji *Proljeća*.
3) Pokušaj interpretacije romana iz vizure teme ovogodišnjih Desničinih susreta. Suvremena (postsocijalistička) kritika pojma ideološkog jednoumlja u socijalizmu. Koncepti (motivi) subjekta, volje, žudnje, autoriteta, vlasti i politike u Desničinu romanu. Postupci izgradnje i razgradnje samopripovjedačeva svjetonazora; podatnost i otpor jednostranim poetološkim i svjetonazorskim etiketama (modernizam, individualizam, elitizam itd.).

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 19 30.8.2010. 14:08:59

Rašid Durić
Institut für Slavistik, Ruhr-Universität Bochum

Intelektualistička proza Vladana Desnice između mimezisa i islamskog estetičkog iskustva

U mojem ogledu nastojim odgonetnuti sadržaje i zakonitosti ljudske psihe u narativu Vladana Desnice. Riječ je o analizi intimno-prisnih i hladno-racionalnih stanja ljudske duše, mišljenja i osjećanja. Onih (pod)svjesnih segmenata koje Desnica distancirano i bešćutno, ponornim skalpelom pulpira, iskreno i kompleksno tumači. Pritom argumentiram da je umjetnost Vladana Desnice lišena bilo kakva praktična cilja i svrhe, da pritom opstoji kao fakat nesumnjive, pouzdane istine. Ovu istinu promišljam metodologijom metatekstualne multiperspektivnosti – procesom mišljenja ili strategijom razumijevanja u kojem, uz svoju, impliciram perspektivu razumijevanja drugog, drugačijeg. Riječ je o kritičkoj duhovno-duševnoj predispoziciji sa spremnošću i sposobnošću razumijevanja narativa Vladana Desnice iz različitih misaonih i osjećajnih perspektiva. Sa implikacijom kritičarske empatije koja podrazumijeva prihvatanje različitih svjetonazora i različitog estetičkoga iskustva kao vlastitih. Sa primjenom multiperspektivne metodologije koja uključuje moju (re)konstrukciju Desničina narativa, njegovo strukturalno objašnjenje i estetičku prosudbu, odnosno postupke koji kritičku riječ vode obuhvatnoj i objektivnoj analizi i sintezi.

Multiperspektivni pristup Desničinu narativu vodi polifoniji značenja i razumijevanja književne umjetnine, jer je zasnovan na perspektivi različitih strana, na njihovim spojevima i simbiozama. Sa pretpostavkom da svaku od različitih i divergentnih perspektiva vrednujem kroz proces njihova ravnopravnog analitičko-sintetičkog sučeljavanja i uopćavanja. Moja metodologija inkorporira i realizira sržnu smisao književne kritike uopće i ovoga ogleda - u odgonetanju umjetnosti i umjetničkog u Desničinu narativu, u opisivanju načina reflektiranja i prirode tog narativa kao umjetničke magije. U nakani tog odgonetanja, suštinski je cilj i smisao moga ogleda u opisivanju "svetoga otajstva" - slojeva i načina funkcioniranja umjetničke suštine, magije i prirode tog narativa. Opisati bit energije umjetnine po sebi. Pritom osporiti njenu potencijalnu svetost, potencijalna božanska obilježja. Još preciznije – riječ je o vrednovanju Desničina narativa kao estetizirana svijeta i

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 20 30.8.2010. 14:08:59

života, sa njegovim opisom između mimezisa – predstavljanja prikazanog, produkciji drugog i drukčijeg, pomoću mimetike, iz nečeg već opstojećeg. Rekonstruirati Desničin narativ između (re)produkcije izvornog, ali ne i iskonsko božanskog stvaranja. Opisati taj narativ osporavanjem iskonskog stvaranja koje je Božijeg porijekla i preimućstva. Ugrađivanjem u moj ogled onog estetičkoga iskustva koje je u antičkoj estetici, u kršćanskoj estetici srednjega vijeka u formi mimezisa, i u (suvremenoj) islamskoj estetici, svojstvena samo bogovima, Bogu ili Allahu. Sa težištem moje argumentacije u vrednovanju Desničina narativa unutar svijeta i čovjeka, a ne božanskoga genija, odnosno ne i unutar praiskonskog i uzvišenog otajstva stvaranja, već unutar (umjetno) proizvedene umjetnosti slova i riječi. Na načelima multiperspektivne metodologije, i primjenom antičkoga i srednjevjekovnoga iskustva mimezisa, i islamskog estetičkoga iskustva.

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 21 30.8.2010. 14:08:59

Dževad Karahasan
Graz

Skeptični pripovjedač: okvir kao sredstvo ideologizacije i de-ideologizacije književnog djela

U romanu *Zimsko ljetovanje* Vladan Desnica koristi omiljeni motiv srednjovjekovne i renesansne komike - motiv stranca, i to za ispisivanje jedne duboko tragične priče. To Desnica postiže obrtanjem motiva, to jest njegovim odražavanjem u ogledalu, takoreći njegovim premještanjem s onu stranu ogledala. Naime u srednjovjekovnoj komici je stranac u pravilu seljak u gradu, a u Desničinom romanu su stranci građani na selu. To je okvir u kojem je bilo moguće konstituirati jedan specifičan tip sveznajućeg pripovjedača - neutralnog, skeptičnog, Richard Weiner bi rekao ravnodušnog pripovjedača. To je, metaforično, ali ne samo metaforično, govoreći ploha ogledala koja je obrnula motiv srednjovjekovne komike, ona ravnina koja je komično pretvorila u tragično, seljaka u građane, socijalnu tuđost u historijsku izmještenost. Sve to Desničin pripovjedač/ploha ogledala saopćava mirno, neutralno, bez komentara i vrednovanja, naprosto "odražavajući" ono sto se pred njim našlo. Pri tom je karakteristično da "sveznajući pripovjedač" u ovom romanu i zna samo ono sto se može vidjeti i o tome kazuje samo onoliko koliko skeptični prenosilac vijesti može reci bez straha od greške.

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 22 30.8.2010. 14:08:59

Renata Jambrešić Kirin
Institut za etnologiju i folkloristiku Zagreb

«A odma' te noćas može mrak odnijeti»: književno svjedočenje između ideologizacije i estetizacije nasilja

Desnica se u svom romanu *Zimsko ljetovanje* suprotstavlja humanističkoj ideologiji koja u književnosti vidi način sublimiranja nasilja i koja, bez obzira na stilske formacije i poetičke naputke, povezuje kulturni kapital pisca s etičkom funkcijom "savjesti jednog kolektiva". Autor je svojom romanesknom mikrohistorijom figuru oksimorona proširio na ravan diskurzivne ideologije protiveći se i tezi o neiskazivosti traume masovnih stradanja i tezi o jednom jedinom, ideološki prihvatljivom, svjedočenju o smislu nasilja počinjenog tijekom Drugog svjetskog rata u Zadru i okolici.

Umjesto dominantne pedagogije traume koja je fatalističku retoriku žrtve mnogolikog nasilja (ratnog, ekonomskog, ideološkog, interetničkog, patrijarhalnog) kodirala u ideološki prihvatljivu pripovijest o socijalističkoj revoluciji, Desnica se poduhvatio kritike građanske kulture – koja ostaje temelj socijalističkog sustava kulturne proizvodnje – upravo tamo gdje njezina etičko-estetička ideologija želi povući jasnu crtu naspram muka "slijepog nasilja", "bezumnih zločina" i "ljudskog životinjstva".

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 23 30.8.2010. 14:08:59

Maša Kolanović
Odsjek za kroatistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Jedan roman i omladina na putu bratstva: poetika otpora *Čangija* Alojza Majetića

Pred kraj doba u kojem je živio i stvarao Vladan Desnica, obilježenog mnoštvom intelektualističke proze, u našoj sredini dolazi do stvaranja polja popularne kulture pod izravnim zapadnjačkim utjecajima koje je u polemičnu odnosu prema dominantnoj ideologiji. Krajem 50-ih i početkom 60-ih godina, ti utjecaji zahvaćaju i književnost, kreirajući specifično polje borbe. Reprezentativan je u tom smislu roman *Čangi* Alojza Majetića objavljen 1963. u čijem se središtu nalazi supkulturni buntovni mladić i njegova klapa koja provodi rituale simbolički suprotstavljene tradicijskome moralu i dominantnoj ideologiji, popraćene artefaktima zapadnjačke popularne kulture (glazba, moda itd.). Njihovo je pripovjedno oblikovanje građeno na semantičkom suprotstavljanju simboličkim vrijednostima ideološki poželjnih figura socijalističkog društva (partizanskih boraca, radnika i dr. kolektiva posvećenih javnom dobru). U oponiranju dominantnoj ideologiji, posebice je značajan odlazak glavnog lika na radne akcije kao pokušaj bijega od policije. To je ideološko mjesto socijalističkog društva *par excellence* pripovjedno oblikovano kao svojevrsna *heterotopija devijacije* (Foucault) pri čemu nije nevažno spomenuti kako iste godine kada je objavljen Majetićev roman, objavljena je studija *Omladina na putu bratstva: psiho-sociologija radne akcije* istaknutog socijalističkog intelektualaca Rudija Supeka naspram koje se ovaj roman može čitati (i) kao njezina ideološka negacija. Vlast je zbog takva oblikovanja Majetićev roman povukla iz distribucije, a protiv autora pokrenula sudski postupak što dokazuje implicitnu ideologičnost djela popularne kulture.

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 24 30.8.2010. 14:08:59

Krištof Jacek Kozak
Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije Koper

Apsurdna tragika političke ideologije u slovenskoj dramatici

U vremenu koje je slijedilo komunističku revoluciju na području Jugoslavije otvorena je rasprava o njezinim tekovinama bila naravno zabranjena. Književnici nisu imali na izbor mnogo mogućnosti s kojima bi mogli izražavati svoju kritiku.

U Sloveniji je upravo dramatika bila među više inovativnima jer je pronašla čak tri glavna ispovjedna načina preko kojih je izražavala svoj kritičan stav prema režimu. Slovenska drama se uglavnom uputila u poetičnost jer je na osnovi izmišljenih pokrajina i manje izmišljenih priča verbalizirala otpor protiv totalitarizma. Blizu poetičkoj drami bila je i drama apsurda, koja je s bijegom u nesmisao i irealnost skretala pažnju na očite devijacije "najdemokratičnijeg među režimima." Kao treća mogućnost formirala se još linija, koja je bila zbog svoje političnosti najrjeđe predstavljana, a to je politička drama. Među političke autore možemo uvrstiti neka djela D. Smolea, D. Jovanovića, R. Šelige kao i D. Jančara, no u cijelosti se u političku grupu uvrštavaju radovi P. Kozaka.

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 25 30.8.2010. 14:08:59

Zoran Kravar
Odsjek za komparativnu književnost Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Zimsko ljetovanje, roman i odjeci

Premda je nastao u doba snažne ideologiziranosti javnoga diskursa, pa i znatna dijela fikcionalne književnosti, roman Vladana Desnice *Zimsko ljetovanje* rijedak je primjer moderne proze realističkoga prosedea uvelike slobodan od prepoznatljivih ideoloških implikacija. Njegova neideologičnost utoliko je paradoksalnija što se njegova radnja zbiva u prijelomnim godinama Drugoga svjetskog rata (nakon kapitulacije Italije), a na prostoru na kojem se izravno ili neizravno osjeća djelovanje više vojnih i političkih sila: zapadnih saveznika (bombardiranje Zadra), Nijemaca, partizana i, u retrospekcijama, Talijana. Isključenje ideologičnosti u *Zimskom ljetovanju* ponajviše je uvjetovano izborom likova: oni odreda pripadaju klasi "malih ljudi" i seljaka, čije djelovanje, razmišljanje i komunikacija ne prelaze okvir "jednostavnih društvenih interakcija" (Luhmann), te ostaju izvan institucionalne i sistemske sfere, koje na mjestu radnje i ne postoje, jer ih je u bombardiranom Zadru dokinuo rat, a na selu u zadarskom zaleđu gdje su se odbjegli likovi sklonili nisu se uspostavile ni u mirnodopskim uvjetima.

Odsutna u samu romanu, ideologija je, međutim, obilježila recepciju romana i kritičku diskusiju o njemu.

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 26 30.8.2010. 14:08:59

Dušan Marinković
Odsjek za južnoslavenske jezike i književnosti Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Intervjui Vladana Desnice

U izlaganju "Intervjui Vladana Desnice" interpretirao bih Desničine intervjue o kojima do danas nije sistematskije pisano. Posebno su zanimljivi kad se promatraju kao oblik onovremene javne komunikacije (pisane i govorene) koji je imao brojne funkcije u vrijeme Desničina javnog djelovanja kao slobodnog umjetnika. Posebnu pažnju pridajem onim intervjuima u kojima se dotiče ključnih riječi ovog skupa (Ideologija vlasti i ideologičnost teksta) bilo da tematizira ideologiju vlasti bilo da promišlja ideologičnost teksta načelno – umjetničkog prije svega – odnosno omjerava njihove društveno-historijske kompetencije s obzirom na svoju biografsku upitanost.

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 27 30.8.2010. 14:08:59

Lana Molvarec
Odsjek za kroatistiku Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Ideologija i epistemologija u Desničinim novelama

U pedesetim godinama 20. stoljeća i proučavatelji ideologije i nositelji raznoraznih ideologija često su skloni tome da ideologiju gledaju kao lažni, iskrivljeni pogled na realnost svojstven njihovim društvenim ili političkim protivnicima, dok sebe smatraju pronositeljima Istine. Nesumnjivo je da navedeni stav prema ideologiji treba imati na umu kada promatramo društveno polje 50-ih godina 20. stoljeća u Jugoslaviji unutar kojega djeluje V. Desnica. Suvremeni pristupi ideologiji razvili su svijest o sveopćoj ideologiziranosti društvenih, filozofskih, političkih, književnih diskursa, što proizlazi iz drugačijeg shvaćanja ideologije (citiram definiciju Stuarta Halla kao jednu od mogućih: „Ideologiju razumijem kao mentalne okvire – jezike, koncepte, kategorije, zamisli i sustave predodžbi – koje različite klase i društvene skupine razvijaju kako bi učinile smislenim, shvatile i učinile razumljivijim način na koji društvo djeluje.“) te postmodernističkog uzdrmavanja apsolutnosti i objektivnosti kategorije istine. Jedna od važnih komponenti ideologije svakako je ona spoznajna, koja se često u klasičnim pristupima zanemarivala. Ovaj rad će, slijedeći postavke suvremene sveobuhvatnije teorije ideologije, na primjerima iz Desničinih novela tzv. psihološko-esejističko-meditativnog tematskog kruga (*Posjeta*, *Pravda*, *Balkon*, *Mali iz planine*, *Benta-gušter*, *Solilokviji gospodina Pinka*, *Priča o fratru sa zelenom bradom*, *Tu, odmah pored nas*, *Mudrac sa Istoka*, *Delta*, *Čovječanstvo*) pokušati pokazati kako epistemologija razvijena u njima funkcionira kao implicitni ideološki odgovor na službenu političku ideologiju socijalizma koja se temeljila na neupitnosti istine marksističkog projekta.

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 28 30.8.2010. 14:08:59

Sándor Páll
(Bačko Petrovo Selo, 15. veljače 1954 – Novi Sad, 7. srpnja 2010.)

Što bi sa Desnicom na mađarskom?

Prvi prevod *Proljeća Ivana Galeba* na bilo koji strani jezik, je onaj koji je svetlo dana ugledao 1962. godine. Jezik je – mađarski, prevodilac – Zoltán Csuka. Tako je V. Desnica, (po tom kriterijumu: prvi prevod-mađarski jezik) stao u respekta vredan niz koji, između ostalog, sačinjavaju Todor Manojlović (*Centrifugalni igrač*, 1931), Miloš Crnjanski (*Seobe*, 1941), Ivo Andrić (*Na Drini ćuprija*, 1947), I.G.Kovačić (*Jama*, 1947), Miroslav Krleža (*Zastave*, 1965), Ranko Marinković (*Kiklop*, 1968), Meša Selimović (*Derviš i smrt*, 1968) itd., a sve od istog prevodioca. Dakle, mađarska je književnost sa izuzetnom pažnjom pratila šta se događa kod njenih južnih suseda. Delo V. Desnice, svojim novinama (imajući u vidu, pre svega, političke okolnosti) otvorilo je nove perspektive matične mađarske književnosti, i posebno onoga što danas zovemo vojvođanska mađarska književnost. Pitanje ideologije i vlasti u to doba je izuzetno značajno, jer je u Mađarskoj upravo ugušena revolucija (1956) i traže se novi odgovori na stara pitanja i dileme. Jugoslavija je bila ideal i aktivni učesnik tih događaja, pa je uticaj njenih pisaca („iz oaze slobode“) imao poseban značaj. Autor u svom radu prati linije uticaja V. Desnice i njegovu sudbinu u istorijama književnosti na mađarskom jeziku: jugoslovenske (Zoltán Csuka, 1963), srpske (Petar Milošević, 1998) i hrvatske (István Lőkös, 1996).

S tugom i izrazima dubokog poštovanja i sućuti uvrštavamo ovaj sažetak post mortem. *Sándor Páll je jedan od nekolicine onih koji svojim stvralačkim djelom primjerno svjedoče o mađarsko-srpskim, mađarsko-hrvatskim i drugim južnoslavenskim interkulturnim potencijalima. Slava mu! Pripremni odbor „Desničinih susreta 2010.“.*

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 29 30.8.2010. 14:08:59

Mihajlo Pantić
Srpsko književno društvo i Srpski PEN centar, Beograd

Desničina priča o priči

Narativizacija poetičkog znanja jedna je od diferencijalnih karakteristika modernističkog pripovedanja u srpskoj i hrvatskoj književnosti 20. veka. Svest o priči i pričanju u modernizmu ne postoji samo na programskom nivou, u formi apriornih stavova ili pretpostavljenih težnji koje treba realizovati u fikcionalnom pripovednom tekstu, već se ta svest integriše u narativni proces, postaje njegov legitimni deo, a često se izdvaja i kao subdominantni ili predominantni sloj. Ukratko, u modernistički formatiranoj priči često se i srazmerno obilno pripoveda o samom pripovedanju, o priči kao takvoj, sama priča postaje tema i predmet priče. Autoreferencijalnost koja u ranijim književnim epohama i poetičkim formacijama biva uočena kao sporadična, incidentalna, parodična ili anticipativna pojava postaje ključni regulator pripovednog imaginativnog toka. Opisana osobina se s razlogom i dobrim empirijskim pokrićem ponajpre vezuje za roman, pri čemu se *Proljeća Ivana Galeba* Vladana Desnice izdvajaju kao reprezentativni primer *par exellence*, dok se priča i pripovetka po inerciji i dalje smatraju primarnom ili organskom formom, što na osnovu pomnijeg analitičkog uvida može i mora biti relativizovano, a u izrazitim slučajevima i sasvim osporeno. U tekstu „Desničina priča o priči", a na primeru priča i pripovedaka iz knjiga *Olupine na suncu*, *Proljeće u Badrovcu*, *Tu, odmah pored nas* i *Fratar sa zelenom bradom*, uz naporedo praćenje Desničnih eksplicitnih poetičkih stavova iznetih u tekstovima posthumno objavljenih esejističko-polemično-razgovornih kolekcija *Eseji, članci pogledi*, *Progutane polemike* i *Djelo nastaje dalje od pisaćeg stola* uspostavlja se okvir za razmatranje i razumevanje Desničinog pristupa priči i onim poetičkim pitanjima koja se neposredno ili posredno vezuju za genezu, smisao i telos te bazične književne forme.

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 30 30.8.2010. 14:08:59

Helena Peričić
Odsjek za hrvatski jezik i književnost Sveučilišta u Zadru

Jezik ideologije i ideologija jezika u Desničinoj drami *Ljestve Jakovljeve*

U priopćenju će biti govora o jedinoj drami Vladana Desnice – *Ljestve Jakovljeve* (1961.) – a posebice o načinu na koji u njoj jezik zrcali ideološke profile i stavove. Naime, nadaje se dojam kako u ovoj drami jezik postaje i ostaje sam sebi svrhom u obrazloženju, primjerice, protagonistovih ideja, crpeći se u svojevrsnom verbalnom samoparazitstvu: riječi upravo hrane misli koje odražavaju – pri tom ove (misli) ostaju odvojene, izolirane od stvarnog, zbiljskog tj. od dosljednog ozbiljenja volje ili osjećaja za moralno, humano, „dobro". Tako „unutarnji svijet" nekih likova, a poglavito središnjeg (anti) junaka odnosno sustav svjetonazorskih pa i filozofskih načela – koji funkcionira po zakonima intelektualnog, cerebralnog perfekcionizma te gotovo „preciozne", „komodne" etičnosti – u svojoj suhoj težnji za duhovnim izolacionizmom Jakova Pećine posustaje u vlastitoj autodestruktivnosti i neprimjenjivosti u praksi te se ugiba pred stvarnim, opipljivim kukavičlukom, zbiljskim nasiljem i raznovrsnim emocijama koje iz toga proizlaze – rjeđe ljubavi i sućuti a češće straha, bijesa i mržnje, artikulirajući i svjedočeći time antropološki intelektualizam i jalovi moralizam ponikle kako iz „knjiške" predodžbe o humanizmu tako iz deklarativne ljubavi prema čovjeku.

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 31 30.8.2010. 14:08:59

Igor Radeka
Odjel za pedagogiju Sveučilišta u Zadaru

Pedagogija i ideologija u Hrvatskoj : Studij jednog slučaja

Kulturna pedagogija (koja se naziva još *teorijskom* i *filozofijskom pedagogijom*) najsnažniji je i najznačajniji pedagogijski pravac u Hrvatskoj ne samo između dvaju svjetskih ratova, kada je nastala, nego i unutar cjelokupne pedagogije u Hrvatskoj. Posvećena je pedagogiji kao teoriji, tj. znanosti, i temeljnim odgojnim pitanjima. Značajno pridonosi razvoju pedagogijske teleologije, znanstvene autonomije pedagogije, autonomije odgoja, odnosa pedagogije i odgoja, odnosâ pedagogije prema filozofiji, psihologiji i kulturi uopće, kulture i odgoja, ličnosti i odgoja, problemu određenja cilja odgoja, kao i nizu drugih temeljnih pedagogijskih pitanja. Počiva na idejnom pluralizmu, individualizmu u odgoju, izbalansiranom pristupu ličnosti odgajanika s jedne strane i zajednici s druge strane.

Nakon Drugoga svjetskog rata u novom društveno-političkom okruženju nije nastavljena prirodna evolucija pedagogijske znanosti. Poslijeratni razvoj pedagogije u Hrvatskoj odredile su nove društvene prilike. Pedagogija se morala prilagoditi ideološkim zahtjevima društva i monistički strukturiranom normativno-vrijednosnom sustavu zasnovanom na politički proklamiranom cilju odgoja u funkciji kolektivizma u odgoju, socijalističkog društvenog patriotizma i izgradnji novog socijalističkog čovjeka.

Jedini sveučilišni profesor pedagogije u Hrvatskoj koji je zadržao kontinuitet svoga rada (na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu) i istraživanja pedagogijske znanosti u okviru ovih dvaju pedagogijskih pravaca i tijekom ovih dviju razvojnih etapa (pluralizirane znanstvene pedagogije i monistički zasnovane socijalističke pedagogije), kao i triju političkih sistema (od Kraljevine Jugoslavije, preko Nezavisne Države Hrvatske do Narodne Republike Hrvatske u sklopu Federativne Narodne Republike Jugoslavije), bio je Stjepan Pataki (1905-1953). Svoja istraživanja duboko je utkao u sâm vrh pedagogijske znanosti u Hrvatskoj, kako u okviru kulturne tako i poslijeratne socijalističke pedagogije, i postao vodeći teoretičar pedagogije za vrijeme obaju pravaca. Kao izuzetno darovit, plodan i cijenjen znanstvenik u kratkom je razdoblju dosegao izuzetne rezultate. Njegova znanstvena istraživanja napredak su ne samo za njega nego i za cjelokupnu pedagogijsku znanost.

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 32 30.8.2010. 14:08:59

Međutim, u skladu s diskontinuiranim razvojem ukupnih pedagogijskih i društvenih prilika u Hrvatskoj u prvoj polovici XX. stoljeća kontinuitet njegova rada u tim je povijesnim okolnostima pratio diskontinuitet i ideologizaciju njegova pedagogijskog opusa. Za razmjerno kratkog znanstvenog stvaralaštva Pataki je razvijao dvije po mnogo čemu oprečne pedagogijske teorije s različitim filozofijskim polazištima, drugačijom teleologijskom strukturom i oprečnim posljedicama. Kulturna pedagogija Stjepana Patakija zahvaća 2/3 njegova teorijskog rada i 1/2 napisanih djela.

U životu i pedagogijskom opusu jedne od ključnih osoba pedagogijske znanosti u Hrvatskoj odražava se sva bremenitost hrvatskih društvenih i pedagogijskih prilika. U radu koji slijedi analizira se pedagogijski opus Stjepana Patakija i utjecaj ideologije na pedagogijsko stvaralaštvo.

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 33 30.8.2010. 14:08:59

Drago Roksandić
Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Civilna kultura Vladana Desnice poslije 1945. godine

Priopćenje polazi od hipoteze da je Desničina slika svijeta od 1945. godine do njegove smrti – duboko ukorijenjena u obiteljskoj tradiciji, ali i s jasnim odmakom od nje već u doba njegova ljudskog sazrijevanja – bila „skeptično prosvjetiteljska“, nadasve libertinska. Osobno na ljudskim kušnjama prije Rata, u Ratu i poslije Rata, njegovi svjetonazor i civilna kulturu iziskuju konkretnohistorijska istraživanja. Nije sporan njegov kritički odnos prema konceptu „angažiranog intelektualca“. Otvoreno je pitanje rekonstrukcije njegova poimanja mogućnosti intelektualca i intelektualnog stvaralaštva u društvu monističkoga ideološkopolitičkog dirižizma i revolucionarne tranzicije te praktičnopolitičkog ekskluzivizma („mi“ i/ili „oni“), ali i materijalne oskudice. Njegova civilna kultura posebno je istraživački poticajna zbog shvaćanjâ personalizirane individualne odgovornosti pisca spram sebe te spram kulture i društva, u konačnici, u univerzalnom horizontu. Pitanja i mogući odgovori, neutemeljeni na istraživanju osobne ostavštine, čine matricu ovog priopćenja.

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 34 30.8.2010. 14:08:59

Gojko Tešić
Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu
Institut za književnost i umetnost, Beograd

Ideološki diskurs realizam/modernizam u srpskoj i hrvatskoj književnosti pedesetih godina (Posleratni modernisti i vlast)

„Meni se doista čini da jedni o drugima svašta govore, govore mnogo i suviše žučno... Isto tako čini mi se da estetski problemi nisu isključivo oni zbog kojih se toliko bore." – ovo je odgovor Vladana Desnice na „Književnom petku" 26.10.1956. na pitanje sagovornika „Šta mislite o polemici koja se vodi među beogradskim publikacijama?" Dakle, to „drugo" oko čega se dešava „sukob" među književnim levičarima „realističkoga" i „levičarima „ „modernističkog" usmerenja nije više umetnost i položaj umetnosti nego, čini mi se, prevashodno pozicija i uticaj za koji se učesnici bore unutar vladajućeg kulturnog modela, pri čemu se i jedna i druga strana nameće arbitrarno. Vlastima su potrebni, nesporno je, i zagovornici socijalističkog realizma kao i tvorci novog „nadrealističkog" modernizma. Namera ovog rada je da odgovori na pitanje u čemu je suština sporenja oko modernizma u kome su i jedni i drugi na „antimodernističkim" pozicijama. Kad to kažem onda mislim na iniciranu žestoku polemičku svađu u tekstu „O modernom i modernizmu, opet" Marka Ristića na stranicama časopisa *Delo* (1955), a povodom Vinaverovog dokumentarno-memoarističkog eseja „Rastko Petrović, lelujav lik sa freske" koji je u biti odbrana „međuratnog" modernizma od „nadrealističko-antimodernističkog" ideološkog rata iz pedesetih godina. (Polemika, na žalost nije dovršena zbog Vinaverove prerane smrti avgusta te godine, ali je nastavljena bez obzira na smrt ključnog junaka odbrane modernizma). Sukobi, odnosno sporenja oko modernizma i realizma najviše su se manifestovali u beogradskim književnim listovima i časopisima (*Delo, Savremenik,* potom *Književne novine, Vidici, Mlada kultura, Umetnost i kritika*), te zagrebačkim (*Republika*, *Krugovi,* potom *Međutim, Literatura, Književnik*) i sarajevskim književnim časopisima (*Život* i *Izraz).*
Težište istraživanja je stavljeno na (ne)književna sporenja u srpskoj književnosti a glavni junaci su Marko Ristić, Oskar Davičo, Dušan Matić s tzv. „nadrealističko/modernističke" strane, a s druge „realističko-socrealističke" su Milan Bogdanović, Velibor Gligorić i krug mlađih književnih poslenika oko

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 35 30.8.2010. 14:08:59

Savremenika i *Mlade kulture*. I na jednoj i na drugoj strani se radilo o tzv. ideološko/estetičkom angažmanu pisaca u novim društvenim okolnostima u kojima je politička struktura manifestovala veštinu upotrebljivosti intelektualne energije s obe strane fronta. Ako se, dakle, do 1952. radilo, lasićevski rečeno, o „sukobu na književnoj levici" čini nam se da se polovinom pedesetih godina radi o sukobu za primat unutar vladajućeg kulturnog modela.

Unutar ovog paradoksalnog sukoba na intelektualnom „realističko-modernističkom brvnu" pozicija Vladana Desnice je bila izuzetna, specifična, pozicija nezavisnog modernog intelektualca. Njegova promišljanja o realizmu, o tipičnosti, o primenjenoj umetnosti, o iracionalizmu, o „nesporazumcima" oko „primjenjene književnosti" – nesporno, idu u red najautentičnijeg moderniteta. I kao da su neka vrsta intelektualne ose izmedju dveju krajnosti, one tzv. „modernističke" i „realističke", prevashodno u pedesetim godinama protekloga veka.

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 36 30.8.2010. 14:08:59

Luca Vaglio
Studi Slavi e dell'Europa Centro-Orientale del Dipartimento di Studi Europei e Interculturali Università di Roma "Sapienza"

Vidovi policentrizma i problematičnosti u romanu *Zimsko ljetovanje* Vladana Desnice

Iako književna kritika i književna istoriografija ističu, s pravom, da je drugi roman Vladana Desnice, *Proljeća Ivana Galeba*, ne samo vrhunac autorove umjetnosti nego i jedan od najpotpunijih oličenja novih, ka Europi i modernosti uperenih težnji u tadašnjim jugoslavenskim književnostima, primijećuje se također da je Desničin prvijenac, *Zimsko ljetovanje*, bio među prvim romanima koji su istodobno označili i uspon ovog žanra u navedenim književnostima, i raskid sa poetikom i dogmama socijalističkog realizma. Ako je u *Proljećima Ivana Galeba* taj raskid svakako očitiji i radikalniji, ipak u *Zimskom ljetovanju* se već uočavaju osobine koje nesumnjivo ukazuju na novi senzibilitet i na nedogmatičnost pristupa temama i motivima, također onima tradicionalnijeg karaktera, kao što je odnos (sukob) između grada i sela. Usredsređujući pozornost na neke od osnovnih elemenata naracije (likovi, pripovjedač/-i, perspektiva ili fokalizacija), moguće je uočiti kako se u prvomu Desničinom romanu, na razini implicitne poetike, manifestiraju jasne težnje ka policentrizmu i problematičnosti, koje, pogotovu u kontekstu tadašnjih književnih, sociooloških i političkih prilika, mogu se tumačiti kao izraz Desničinog neprihvatanja monolitnosti mišljenja i ideologiziranosti umjetnosti, posebno književnog diskursa.

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 37 30.8.2010. 14:08:59

Desnicini dani 2010 - program i sazeci.indd 38 30.8.2010. 14:08:59

„Desničine susrete 2010.“ financiraju i materijalno pomažu:

Documenta: Centar za suočavanje s prošlošću, Zagreb

Društvo za obnovu i revitalizaciju Kule Stojana Jankovića, Zagreb

Europska Unija, Bruxelles
Project “Old Castle, More New Bridges”

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

Gradski ured za obrazovanje, kulturu i šport Grada Zagreba

Hrvatsko društvo pisaca, Zagreb

Ministarstvo kulture Republike Hrvatske

Srpsko kulturno društvo „Prosvjeta“, Zagreb

Sveučilište u Zadru

Ured za nacionalne manjine Vlade Republike Hrvatske

Ovu publikaciju sufinancira Europska Unija.
Stavovi izrečeni ovdje ne odražavaju nužno i stavove Europske Unije.

Informacije o „Desničinim susretima 2010.“:
mr. sc. Magdalena Najbar-Agičić, tajnica Pripremnog odbora
mnagicic@ffzg.hr
091-58-71-697

«Desničini susreti 2010.»:
Ideologija vlasti i ideologičnost teksta

Nakladnik
Filozofski fakultet u Zagrebu
FF-press
I. Lučića 3, Zagreb

Za nakladnika
Damir Boras

Urednik
Drago Roksandić

Tehnički urednik
Boris Bui

Lektura i redaktura
Magdalena Najbar-Agičić

Likovno rješenje korica
Marko Maraković

Tisak i uvez
Tiskara Rotim i Market, Lukavec

rujan 2010.

ISBN 978-953-175-xxx-x

CIP zapis je dostupan u računalnom katalogu
Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu
pod brojem xxxxxx.